

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

**МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМДА КОМПЕТЕНЦИЯВИЙ
ЁНДАШУВЛАР : ИСТИҚБОЛЛАР, МУАММОЛАР
ВА ЕЧИМЛАР**

(Республика масофавий илмий-амалий анжумани)

БУХОРО, 2020 йил, 3-ноябрь

“Мақтабгача таълимда компетенциявий ёндашувлар: истиқболлар, муаммолар ва ечимлар” мавзусидаги Республика илмий-амалий анжумани илмий моқола ва тезислар тўплами (2020-йил, 3-ноябрь).

Бухоро: 2020 йил.

Бош муҳаррир:

Педагогика фанлари номзоди, доцент Г.А.Камилова

Тақризчилар:

Авезов С.С. – ф.ф.н, доц.

Тўхсанов Қ.Р. – ф.ф.н, доц.

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:

М.Б.Шарипова – Мақтабгача таълим кафедраси ўқитувчиси

Н.Н.Ҳамроева - Мақтабгача таълим кафедраси ўқитувчиси

Ушбу Республика масофавий илмий-амалий анжуманининг илмий мақола ва тезислари тўпламида Ўзбекистон Республикасининг “Мақтабгача таълим ва тарбия тўғрисида”ги Қонуни, “Ўзбекистон Республикасида илк ва мақтабгача ёшдаги болалар ривожланишига қўйиладиган Давлат талаблари”, “Илк қадам” Давлат ўқув дастури, шунингдек, мақтабгача таълим тизимини ривожлантириш борасидаги ислохотларда белгиланган, соҳада амалга оширилаётган ишларни таҳлил қилиш ва бу борадаги тақлифларни ишлаб чиқиш бўйича илмий, амалий ва услубий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Мазкур тўпламга киритилган мақолалар ва тезисларнинг мазмуни, статистик маълумотлар ҳамда билдирилган фикр ва мулоҳазаларга муаллифларнинг ўзлари масъулдирлар.

Бухоро - 2020 йил, 3-ноябрь

Л.Ражабова, Е.Саноева	Болаларни табиат билан таништиришнинг шарт-шароитлари	191
Д.Тўймуродова	Мактабгача таълим тизимини ривожлантиришнинг долзарб масалалари	198

3-Шуъба: Ўзбекистон Республикасида илк ва мактабгача ёшдаги болалар ривожланишига қўйиладиган Давлат талаблари ва “ Илк кадам ” давлат дастурини амалиётга жорий этилиши

Муаллиф (лар)	Мавзу	Бет
Г.Исаева	Оилавий муносабатларни барқарор бўлишида ижтимоий-иқтисодий ҳолатнинг шаклланиши	203
Н.Адилова, Ш.Насиллоева, Х.Худойбердиева	Тайёрлов гуруҳ болаларига эртак ўқиш усуллари	206
Н.Жумаев	Болалардаги агрессив хулқ атворидаги бузилишлар психокоррекцияси	210
Г.Ниязова, М.Курбанова, Ж.Сулаймоно в	Развитие творческих способностей у детей с синдромом Даун	213
М. Шарипова, М.Нозирова	Ёш авлодни маънавий-ахлоқий тарбиялашда халқ оғзаки ижодининг дидактик аҳамияти	218
М.Шарипова, Г.Ҳайдарова	Мактабгача ёшдаги бол халқ дostonлари асосида	

2. Барашнев, Ю.И., Синдром Дауна, Москва, «Триада - X», 2007 / под. ред. Ю.И. Баршнева, Фанченко Н.Д., Жиянова П.Л. и др.
3. Гуральник М. Компетентность детей с синдромом Дауна во взаимоотношениях со сверстниками
4. Жиянова П.Л. Социальная адаптация детей раннего возраста с синдромом Дауна, «Даунсайдап», Москва, 2008
5. Жиянова П.Л. Формирование навыков общения и речи у детей с синдромом Дауна, «Даунсайдап», Москва, 2013

YOSH AVLODNI MA'NAVYIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA XALQ OG'ZAKI IJODINING DIDAKTIK AHAMIYATI

*Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi M.B.Sharipova,
14-5MT-20 guruh talabasi M.J.Nozirova*

Annotatsiya: *maqolada o'zbek xalq og'zaki ijodi qadim zamonlardan buyon aholi orasida tarbiyaviy vosita sifatida qo'llanishi ochib berilgan. Shuningdek, xalq og'zaki ijodining turli janrlariga bag'ishlangan ilmiy tadqiqot ishlari hamda xalq og'zaki ijodi asosida bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash muhim ahamiyatga ega ekanligi haqida fikrlar bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *xalq og'zaki ijodi, folklor, ma'naviy, tarbiyashunos, hikmat, donolik, aql-zakovat, oqilona, yozma adabiyot, maqol, naql, otalar so'zi, donolar so'zi.*

Аннотация: *в статье раскрывается использование узбекского фольклора как средства просвещения населения с древних времен. Обсуждаются также исследования различных жанров фольклора и важность воспитания детей на основе фольклора.*

Ключевые слова: *устное народное творчество, фольклор, духовный, воспитатель, мудрость, ум, сообразительность, разумный, литература, пословица, афоризм, слово отцов, слово мудрецов.*

Annotation: *the article reveals the use of Uzbek folklore as a means of educating the population since ancient times. Studies of various genres of folklore and the importance of raising children based on folklore are also discussed.*

Key words: *folklore, folklore, wise, spiritual, tutor, orally, wisdom, mind, ingenuity, reasonably, literature, proverb, aphorism, words of fathers, words of wise men.*

Hozirga qadar o'zbek tarbiyashunosligida xalq og'zaki ijodining turli janrlariga bag'ishlangan ilmiy tadqiqot ishlari amalga oshirib kelinmoqda, xususan, xalq og'zaki ijodining tarbiyaviy xususiyatlarini yoritishga qaratilgan ishlar professorlar M.Xaydarov, X.Sanaqulov, I.Valixo'jayeva, D.Abdurahimova, Z.Qurbaniyazova, M.Maxmudova, Z.Bobobekovalar tomonidan tadqiq qilingan. Shu bilan birga, xalq maqollari, matal, hikmatli so'zlarni to'plab, saralab, mazmunini izohlagan olimlardan professorlar G.Mirzayev, B.Sarimsoqov, A.Musoqulov, Sh.Shomahmudov, Sh.Shorahmedov, S.Safarova, O.To'rayeva, Sh.Abdujalilova, E. Gapparovlarning tadqiqotlari e'tiborga molik. Oilada bolalarni xalq og'zaki ijodi materiallari asosida ma'naviy-axloqiy tarbiyalash holatini o'rganish natijasida shunday xulosaga keldik:

1) keksa otaxon va onaxonlar mavjud bo'lgan oilalarda xalq og'zaki ijodi materiallari, xususan, maqollardan ko'proq foydalanishi;

2) umuminsoniy, diniy hamda oilaviy an'ana va qadriyatlar asosida tarbiyaviy ishlar sifatli yo'lga qo'yilgan oilalarda xalq og'zaki ijodi materiallaridan tarbiyaviy maqsadda foydalanishga katta e'tibor berilishi;

3) yosh oilalarda xalq og'zaki ijodining tarbiyaviy imkoniyatlaridan tartibsiz va kamdan-kam foydaniladi.

Ayrim yosh ota-onalar farzandlari uchun ertak kitoblar xarid qilsalar-da, ertaklarni o'zlari mustaqil aytib bera olmaydilar, balki kitobdan o'qib berish bilan kifoyalanadilar. Bolalarga alla aytishda ham uning musiqasini qo'llasalarda, allaning sehrli so'zlarini qo'llamaydilar. Oilalarda folklor asarlaridan foydalanishda yo'l qo'yilayotgan kamchilikning asosiy sabablari quyi dagilardan iborat: ▪ ayrim ota-onalarning ma'naviy savodxonligini yuqori darajada emasligi; ▪ ular xalq og'zaki ijodiga doir adabiyotlardan bexabarligi; ▪ aksariyat ota-onalar xalq og'zaki ijodi materiallarining tarbiyaviy imkoniyatlariga yetarlicha baho bera olmasligi; ▪ ayrim ota-onalar farzandi tarbiyasiga birmuncha beparvo qaraydilar. Oilada folklor asarlari vositasida bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash uchun

tarbiyachi ota-onalar bilan suhbat o'tkazar ekan, ularni xalq og'zaki ijodi materiallari mazmunini sharhlash mexanizmi bilan tanishtirishga ahamiyat berishi lozim.

Ma'naviy-axloqiy tarbiyaga yo'naltirilgan folklor asarlari saralab olingach, ota-onalarning ulardan foydalanish, ular mazmunini anglash va bolalarga qiziqarli qilib yetkazishlariga erishish uchun quyidalarga ahamiyat qaratish zarur:

1. Ota-onalar bilan folklor asarlari mazmuni haqida suhbat tashkil etish;

2. Xalq og'zaki ijodi asarlari tanlovini tashkil etish. Masalan, maqollar xalq og'zaki ijodi turlaridan biri sifatida o'zining qadimiyligi, milliyliigi, tarbiyaviy ta'sirchanligi bilan insoniyat barkamolligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Maqollar mazmuni va mavzu doirasining nihoyatda serqirraligini nazarda tutib, uning tarbiyaviy imkoniyatlaridan kengroq foydalanish maqsadida ota-onalar va tarbiyachilar o'z tarbiyaviy ishlar rejasiga muvofiq quyidagicha maqollar tizimini ishlab chiqishlari mumkin. Turkiy xalqlar qadim-qadimlardan boshlab, inson shaxsini shakllantirishda ta'lim-tarbiyaga katta e'tibor berganlar. Ayniqsa, pand-nasihatlarda asosiy o'rinni ilm olishga undash, uning foydalari, ilm ahlini hurmat etish to'g'risidagi fikrlar egallaydi.

Yoshlarga ilmi kishilarga yaqinlashish, ulardan o'gitlar olish maslahat beriladi: *"O'g'lim, senga qoldirdim o'git, Unga amal qil. Olimlarga yaqinlash, bahra olgil, Tutib dil."* Ma'lumki, bilim-ma'rifatli kishi kibr-havodan uzoqroq turishini ta'minlaydi, bunga insonning o'zi ham sababchi deb uqtiradi, o'gitlarda. Ilm sari intilishni kutlug' ish sanaydi. Aqlli odamning zexni o'tkir bo'ladi, u xar qanday o'git-nasihatni xuddi yuqorida parvoz etayotgan qushning pastda ovni ko'rgandagi tezlik bilan sho'ng'ishiga o'xshatadi. «Devonu lug'atit turk» asarida insoniy fazilatlarining ajralmas qismi xushhulqlik alohida ajratib ko'rsatiladi. Har bir inson egallashi lozim bo'lgan ezgulik-yaxshilik, umum manfaati uchun mehnat qilish, xushxulq insonga xos fazilat ekanligi uqtiriladi: *Ulug'liging ohsa agar. Xushxulq bo'lg'il. Bek yonida xalq uchun xo'b ish qilg'il. Yana bir she'riy parchada shoir inson faqat o'zini o'ylamasligi, o'zgalar manfaati uchun ham harakat qilishi lozimligini aytadi: Ko'rklik to'ning o'zingga, Totlig' oshing o'zgaga, Qo'noqqa ko'rgiz izzat,*